

DE HANG NAAR HISTORIE

EEN HOORCOLLEGE OVER DE
OBSESSIE MET HET VERLEDEN
IN DE 19E EEUW

door Marita Mathijsen

INHOUDSOPGAVE

College 1. De geschiedenis van de geschiedenis

- H1. Is geschiedenis een kwestie van *nature of nurture*?
- H2. Geschiedenis: een vak van weinigen voor weinigen
- H3. Verandering in de geschiedbeleving rond 1800

College 2. Schrijven over geschiedenis

- H4. Vertellen of reconstrueren: verschillen in geschiedschrijving
- H5. Geschiedenis wordt een vak in het onderwijs
- H6. Nieuwe boeken over geschiedenis en de vorming van een heldencanon

College 3. De kunsten eigenen zich geschiedenis toe

- H7. Historische romans, toneel en dichtverhalen
- H8. Het verleden verbeeld door schilderijen
- H9. Vrije toegang tot het nationale museum

College 4. Geschiedenis in de openbare ruimte

- H10. De zichtbaarheid van geschiedenis in de openbare ruimte
- H11. Het behoud van historisch erfgoed
- H12. Standbeelden, gedenktekenen en nationale feesten: erkenning van geschiedenis

Aanbevolen literatuur

MARITA MATHIJSEN

Prof. dr. Marita Mathijssen is emeritus hoogleraar Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is gespecialiseerd op het gebied van de 19e-eeuwse literatuur en cultuur. Voor haar werkzaamheden ontving zij de Prins Bernhard Fonds Prijs voor de Geesteswetenschappen. Haar boek *De geest van de dichter* (1990) werd bekroond met de Multatuliprijs. In 2002 verscheen *De gemaskerde eeuw*, over de mentaliteit van de negentiende eeuw. Haar cultuurhistorische studie *Historiezucht* verscheen op de lijst van beste historische boeken van 2013. Ze is ook bekend om haar essays en columns, o.a. in NRC. Bij Home Academy verschenen van haar de hoorcolleges *De waarde van het woord* en *Mulisch*.

DE RODE HOED

Dit hoorcollege is tot stand gekomen i.s.m. de Rode Hoed. De Rode Hoed is een debat- en congrescentrum gevestigd aan de Keizersgracht in het centrum van Amsterdam. Deze historische schuilkerk is een veelzijdige locatie waar debatten, lezingen, concerten maar ook congressen en workshops plaats vinden.

Kijk voor meer informatie op www.rodehoed.nl

Synopsis van het hoorcollege DE HANG NAAR HISTORIE

Inleiding

In heel Europa verandert rond 1800 de omgang met geschiedenis. Geschiedenis wordt bij wijze van spreken gedemocratiseerd. Ze is niet meer iets van de adel en enkele geleerden, maar ze is van iedereen. Dat betekent dat veel meer mensen kennis maken met geschiedenis. Dat komt omdat ook de kunsten zich de geschiedenis toe-eigenen: de muziek, de schilderkunst, de literatuur, de architectuur. Bovendien dringt ze door in het openbare leven en de openbare ruimte, door de oprichting van musea en monumenten en doordat het een vak op scholen en universiteiten wordt.

College 1. De geschiedenis van de geschiedenis

Allereerst zal er aandacht zijn voor de afwezigheid van een infrastructuur voor geschiedenis. 1750 zal daarbij het ijkjaar zijn. De Verlichting en de Franse Revolutie brachten verandering in de aanwezigheid van het verleden in de openbaarheid.

Is geschiedenis een kwestie van *nature* of *nurture*? Heeft een kind belangstelling voor geschiedenis van nature, of is dat aangeleerd. Van daaruit kijken we naar de geschiedbeoefening zoals die ons bekend is vanaf de eerste historieschrijvers. In de negentiende eeuw veranderde de maatschappij grondig. Om nieuwe politieke doelen te kunnen verwezenlijken was nationalisme noodzakelijk en dat was veelal gebaseerd op historische gronden.

College 2. Schrijven over geschiedenis

Geschiedschrijvers hebben zichzelf eisen gesteld, ook al vormden ze vaak mythes over de geschiedenis die bijzonder vruchtbaar bleken. In de negentiende eeuw is er enerzijds een verwetenschappelijking van de historiografie, maar er is ook een romantische beweging daarin.

Het onderwijs wordt in de loop van de negentiende eeuw steeds sterker gereguleerd. Er komen lesprogramma's voor geschiedenisonderwijs, de eerste leerstoelen ontstaan en op de middelbare scholen komen de eerste leraren geschiedenis.

Om de belangstelling voor geschiedenis te kunnen reguleren waren er nieuwe boeken nodig: nieuwe vaderlandse geschiedenissen, nieuwe literatuurgeschiedenissen, zowel voor belangstellende leken als voor het onderwijs. Er ontstaat een canon van historische helden.

College 3. De kunsten eigenen zich geschiedenis toe

De literatuur was geen vrijblijvend vermaak. Haar werd een functie toegekend. Zo werd de literatuur gebruikt om het nationalisme aan te kweken. Maar de Romantiek had ook de aandacht voor het mysterieuze van het verleden aangewakkerd. De historische romans waren daar uitingen van.

Ook de schilderkunst wordt vooral historisch. Weer is er een dubbele houding. Enerzijds zijn er de voorstellingen van belangrijke momenten uit vaderlandse geschiedenis, anderzijds is er ook een vaag soort verbeelding van de historie. Beide kanten zijn populair.

Om de schilderkunst te kunnen bewonderen, zijn musea nodig. Voor het eerst komen er in allerlei naties nationale musea die toegankelijk zijn zonder beperkingen.

College 4. Geschiedenis in de openbare ruimte

De openbare ruimte krijgt ook een historische functie toebedeeld. Dat blijkt niet alleen uit de historisende architectuur van de negentiende eeuw, maar ook aan de andere opvatting van de natuur. De natuur wordt een bron van historische herinneringen. Dat heeft zijn invloed op de tuinarchitectuur: de Engelse tuinen ontstaan.

Tegelijk ontstaat het besef dat historisch erfgoed behouden moet blijven. Er worden oudheidkundige kamers opgericht, de vroege verzamelingen krijgen een officiële status, het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap komt van de grond.

De herinnering moet ook levend gehouden worden: monumenten moeten opgericht worden om momenten uit de geschiedenis dagelijks te kunnen herdenken. Aan het einde van de negentiende eeuw is er een enorme verandering wat betreft de infrastructuur voor geschiedeniskennis.

Aanbevolen literatuur

Frans Grijzenhout (red.), *Erfgoed. De geschiedenis van een begrip*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2007

Lotte Jensen, *De verheerlijking van het verleden. Helden, literatuur en natievorming in de negentiende eeuw*. 2e dr. Nijmegen: Vantilt, 2016

Joep Leerssen, *National Thought in Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006

Marita Mathijssen, *Nederlandse literatuur in de romantiek 1820-1880*. Nijmegen: Vantilt, 2004

Marita Mathijssen, *Historiezucht. De obsessie met het verleden in de negentiende eeuw*. Nijmegen: Vantilt, 2013

N.C.F. van Sas, *De metamorfose van Nederland. Van oude orde naar moderniteit, 1750-1900*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004

Jo Tollebeek, *De ijkmeesters. Opstellen over de geschiedschrijving in Nederland en België*. Amsterdam: Bert Bakker, 1994

Leo H.M. Wessels & Toon Bosch (red.), *Nationalisme, naties en staten. Europa vanaf circa 1800 tot heden*. Nijmegen: Vantilt, 2012

COLOFON

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te streamen in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een smartphone of tablet.

Kijk verder op WWW.HOME-ACADEMY.NL

UITGAVE Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 - 37 00 01
E: info@home-academy.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen i.s.m. **De Rode Hoed**

OPNAME Sandro Ligtenberg (Amsterdam, januari 2016)
STEM INLEIDING F.C. van Nispen tot Sevenaer
MUZIEK Cok Verweij
MASTERING Frits de Bruijn
VORMGEVING Floor Plikaar

© Copyright 2016 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 978 90 8530 157 8
NUR 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.